

Bleiweis — izdajatelj Prešernove zapuščine.

Zabeležil Ivan Prijatelj.

Ročljivo vprašanje o Prešernovi zapuščini še danes ni rešeno in najbrž ne bo rešeno nikoli. Mislim pa, da bi bilo bolje, vzeti poprej pred oči to, kar je ostalo, in si šele potem ubijati glavo s tem, česar ni, in delati kombinacije in glasno obetati končne in določne rešitve.

Prešernove zapuščine slovenska javnost ne pozna in vendar že toliko let govori o njej. Povsod drugod bi bili take preporne dokumente že zdavnaj točno in pošteno izdali. Upajmo, da se zgodi to tudi pri nas, vsaj sedaj, ko jih je sklenil privatni lastnik darovati muzeju.

Pri prvem pogledu na snopič, ki naj bo cela »Prešernova zapuščina«, te res preseneti njega naravnost ubožna pičlost. Nehote se vprašaš: Dvajset let je stal pesnik na čelu slovenskega slovstvenega življenja, in ko se je pometla za njim njegova delavnica, da so ostali pod metlo samo ti drobci? Četudi ne verjameš različnim »bajkam«, ti je vendar takoj jasno, da so mogle in skoraj morale nastati.

Že leta 1849. je prišla Prešernova zapuščina v roke drju. Janezu Bleiweisu. Izročil mu jo je pesnikov izpovednik in dolgoletni prijatelj dekan Dagarin,¹⁾ o katerem pravi Bleiweis, da ni bil »rigorozist na nobeno stran«, kolikor morem jaz soditi o njem, pa liberalen in jako družaben mož. Čopovi dopisovalci, ki so bili kaj časa v Ljubljani, mu vsi sporočajo pozdrave. — Celo četrto stoletja je imel Bleiweis

¹⁾ Občutno se pograša življenjepis tega moža, kakor tudi takratnega cenzorja Jurja Pavšeka in gubernijskega svetnika Stelzicha; oba sta bila kanonika in sta usodno vplivala na razvitek slovenske knjige v Prešernovem času. Benkovičevo mesto je prazno. Ali mora res politika in molitvenikarstvo absorbirati vse naše moči? — Zadnje dni sem govoril z dvema odličnima možema na Dunaju. Rekla sta mi, da so Slovenci v poslednjem času z vehemenco svojih kulturnih zahtev obrnili splošno pozornost nase. A takoj nato je pristavil eden: Čudno samo, da ste skoro čisto brez znanstvene produkcije. Saj se vendar dobi kaj znanstvenega od slednjega naroda, samo od Slovencev prihajajo v svet edino le časopisi, molitveniki in koledarji. — Omenjena odličnjaka sta bila Slovana. Ali se jima more oporekati? Mi imamo eno samo povsem znanstveno publikacijo — Matični Zbornik. Pa vprašajte samo gospoda urednika Pintarja in povedal vam bo, kako mora vsako leto v potu svojega obraza izmolelovati skromno vsebinico od naših znanstvenikov. Pa hočemo imeti univerzo!

Op. pis.

Prešernovo zapuščino pri sebi. Omenil je je samo v mali opombi v 10. listu »Novic« 1849. l. z besedami: »Razun 13 razdelkov poslovenjene Parizine, nekaj nemških pesem in nekterih pisem svojih prijatlov ni slavni pesnik nobenih družih pisanj zapustil« in priobčil iz nje par pesmi. Potem je molčal do sedemdesetih let; med tem so bile nastale in se razširile različne govorice o usodi pesnikove zapuščine. Te so prišle gotovo tudi drju. Janezu Bleiweisu na sluh. A ta narodni mož peresa in jezika se je odločil šele 1. decembra 1872. l. izpregovoriti o njej v ljubljanski čitalnici. Tri leta pozneje jo je objavil v »Letopisu« za l. 1875.

Ako sem izrazil gori željo, da bi se Prešernova zapuščina [ki je prišla pozneje v roke Levstiku in je iz njegove zapuščine izšla oskubena za tri kose (opazka drja. Jos. Stareta iz l. 1887. na prvem listu), bila potem last Prešernove hčere, Ernestine Jelovškove, od katere jo je kupil O. Bamberg, kakor pripoveduje beležka Fr. Levca z dne 13. febr. 1896. l.], da bi se to, kar nam je ostalo za našim največjim pesnikom, izdalo točno in pošteno, hotel sem reči, da Bleiweis Prešernove zapuščine ni objavil niti točno niti pošteno.¹⁾

Ne točno:

Ko to trdim, sem si popolnoma v svesti, da Bleiweis ni bil filolog in da mu ni bilo na tem, da bi objavil zapuščino z znanstveno vestnostjo. Čisto nič mu ne more človek reči, ker ni natisnil raznih načrtov pesmi »Zdravica ob novini leta 1844.« ali »V spominj Matija Čopa«. A druga je s pismi, o katerih sam trdi, da »so nekatera zanimiva v tem oziru, da nam razsvitljujejo stan slovenskega slovstva v Prešernovem času«. Prvič so ti odlomki, kolikor jih je natisnjenih, skrajno nekorektno natisnjeni, dasi je dal Bleiweis menda originale stavcu, ker so razprta mesta tiska v originalih rdeče podčrtana; drugič pa so izpuščene kar polovice pisem. Ne glede na kratke opazke je od Vrazovega pisma iz leta 1837. (str. 163. v Letop.) črtan celi prvi del, v katerem pripoveduje Vraz, kako je nabiral narodne pesmi, ki jih je poslal v Ljubljano za grofa Auersperga in za »Kranjsko Čebelico«, in vabi Prešerna, da bi napisal za Gajevo »Danico« kak navdušen članek, ter odklanja Prešernov poziv, naj bi preložil kaj iz Mickiewicza. Tudi pri naslednjem pismu je izpuščen začetek. Najlepše pa je to, da je postscriptum Vrazovega pisma z dne 19. novembra 1837. (str. 166.) prelepljen in nadomeščen s končnim odstavkom iz nekega drugega Vrazovega pisma z dne 10. junija

¹⁾ »pošteno« se mora smatrati seveda v literarnem zmyslu.

1837., namenjenega najbrž Kastelcu. Samo, da je za stavkom: »Die Bücher erscheinen mit čechoillirischer Orthographie« sledeči stavek: »Wir bitten Sie und Herrn Pfehbern um Beiträge« izpuščen. Dotični konec pisma je Bleiweis odstrigel in ž njim prelepil prvotni postscriptum, ki je sedaj nečitljiv.

In po teh in takih Bleiweisovih natiskih je ponatisnila »Matica hrvatska« Vrazova pisma Prešernu v petem zvezku »Děl Stanka Vraza« (U Zagrebu 1877) brez vsake kontrole!

Ne pošteno:

Kdor je vsaj malo pogledal v korespondenco mož Prešernove dobe, ne bo tako meni nič tebi nič obrnil strani 175. v Letopisu 1875. leta. Tam je namreč natisnjenih dvoje pisem, ki jih je pisal Bleiweis leta 1845. Prešernu, naročajoč pri njem pesem »Janezu N. Hradeckitu«. Pismi sta — slovenski. Celo od Prešerna se je ohranilo samo dvoje slovenskih pisem, eno staršem domov, drugo Čelakovskemu, ki ga je izrecno prosil, naj mu slovensko piše. Toda že sam papir Bleiweisovih pisem, kakor sta ohranjeni v Prešernovi zapuščini, se od daleč razloči od papirja drugih sodobnih pisem po — svoji moderni gladkosti in belosti. Ravno tako ni tinta v primeri z drugo skoro nič obledela. In pisava? Prvo pismo se začinja: »Dragi prijatelj!« Pregledal sem »Novice« iz leta 1845. Tu je čitati na str. 10., 39. (v Bleiweisovih sestavkih) »prijatelj«. Prijatelj se je vpeljal v poznejših letih; kdaj je pričel Bleiweis pisati *lj*, nisem utegnil zasledovati. V drugi vrsti stoji tiskano »sem«; tako je bilo prvotno tudi zapisano z Bleiweisovo roko v listu, ki je v Prešernovi zapuščini. A potem je Bleiweis sam arhaiziral in prevlekel ter podedelil *e* v *i*. Moderni stavec »letopisa« pa je vkljub temu bral in stavil »sem«, česar seveda leta 1845. v »Novicah« nihče ni pisal. Tretja vrsta se začinja z besedami »našemu županu Hradeckitu«. V »Novicah« l. 1845. se Hradecki imenuje na treh straneh: 92., 105. (opis slavnosti, ki je bila zanjo zložena Prešernova pesem) in 108., a povsod mu pravi Bleiweis »mestni poglavar«, ne župan. Daljne moderne oblike so: vrsta 5. »p od oba županova«, v opisu slavnosti v »Novicah« l. 1845: »prilicje poglavarja«, str. 7. strelcev, na rečenem mestu v »Novicah« in takrat splošno strelcov. V drugem pismu: 1. vrsta »prijatelj« za »prijatelj«, »strelskega društva«, v »Novicah« »strelskega društva«, v vrsti 14. in 15: »da«, takrat obično »de«.

Iz navedenega sledi, menim, jasno, da sta Bleiweisovi pismi o Prešernovi zapuščini pisani v sedemdesetih

letih in torej podvrženi namesto izvirnih pisem iz leta 1845.

Kakšni sta bili izvirni pismi (če jih ni bilo več!)? Jaz domnevam, da sta bili pisani — po nemško. Za svojo domnevo imam samo dva, oziroma en dokaz: dvojne imeni v pismih. V prvem pismu se imenuje pesnik, ki je zložil nemški prigodnici, Karinger — ime z nemško končnico. V »Novicah« ga imenuje Bleiweis Karingarja. V drugem pismu piše deklamatorja in poznejšega pesnika Tomana — »Thomann«, v slovenskem opisu v »Novicah« pa ga piše slovensko: Toman. Ker je torej Bleiweis istodobno v »Novicah« pisal te dve imeni slovensko, sklepam, da je pisal teh dvojne pisem Prešernu, v katerih rabi nemške oblike, — nemško.

K temu še dostavljam, da je napisal »oče slovenskega naroda« na čelo objavljene Prešernove korespondence (Letop. 1875, str. 157.) naslednje besede: »Med dopisi, ki so najzanimiviši del zapuščine, pa vsi, razen mojih dveh, v nemškem jeziku pisani (dokaz, da še oni čas niti Prešeren, niti prijatelji njegovi niso dopisovali slovenski), nahajamo i. t. d.«!!

Zdaj pa ostane samo še dvom, ali je Bleiweis svoja dopisa iz l. 1845. v letu 1875. doslovno preložil v slovenščino, ali je morebiti iz njiju tudi kaj izpustil . . .

Te zadeve sem se dotaknil zato, ker značilno osvetljuje Bleiweisov značaj. Nameraval pa sem obenem ž njo opomniti še žive prijatelje Bleiweisove dobe, da nam nepristransko orišejo duševno fiziognomijo tega moža. Pri naših starejših pisateljih občutno pogrešamo intimne memoarne literature sodobnikov, ki je pravi ključ k razumevanju njih javnega delovanja. Ako naši starine ponese v grob svoje spomine, bo nam mlajšim celo mož, ki je na razvoj naše prosvete takega eminentnega pomena kakor Bleiweis, uganka, ki jo bomo morali šele ugibati . . .

Tam daleč luči gorijo . . .

Tam daleč luči gorijo,
tam daleč so lepe noči
in zvezde tak svetlo žarijo
ko tvoje globoke oči.

In daleč tja dušica moja
skoz teme je šla nekedaj,
iskat tam miru in pokoja,
in ni se vrnila nazaj.

A. Gradnik.

Bleiweis — izdajatelj Prešernove zapuščine.

Zabeležil Ivan Prijatelj.

II.

Moje domnevanje se je potrdilo. Glede na beležko, ki sem jo priobčil pod zgoranjim naslovom v 8. številki »Ljublj. Zvona«, mi je poslal skriptor L. Pintar nemški izvornik enega izmed dveh Bleiweisovih pisem, ki sem trdil, da ju je Bleiweis leta 1875. ponaredil. Nemško pismo se je našlo v Levstikovem gradivu za Prešerna. Odkod ga je Levstik imel, se ne vé. Morebiti ga je našel v Prešernovi zapuščini, odkoder ga je Bleiweis pozabil odstraniti, potem ko ga je nadomestil s slovenskim prevodom? Nemški izvornik slove — dodajam na strani tudi Bleiweisov slov. prevod za one, ki nimajo Letopisa l. 1875. pri roki, pa jih zadevica zanima:

»Hochverehrter Herr Doctor!

Im Anschlusse folgen die versprochenen Daten für das Festgedicht, den auch 2 deutsche Gedichte aus früherer Zeit von Hr. Karinger beige-schlossen wurden.

Das slovenische Gedicht, welches Euer Wohlgeboren zur Verherrlichung des Tages zu verfassen die Gefälligkeit haben werden, wird im Saal vorgetragen werden und zwar gerade unmittelbar vor der Enthüllung des Porträts des Bürgermeisters, welches neu gemalt hier aufgestellt wird; daher geht die Bitte des Schützen-Vorstandes dahin, dass Euer Wohlgeboren am Schlusse des Gedichtes auf diesen feierlichen Moment vorbereiten, welcher nach geendigtem Vortrage des Gedichtes also-gleich erfolgt. — Um Euer Wohlgeboren in die volle Kenntnis des Vorganges zu setzen, folgt im Anschlusse auch das Programm der Feierlichkeit.

Die Festivität wird am 29. d. M. Statt finden, da jedoch die Drucklegung und das Einstudiren des Gedichtes

»Predragi prijatelj!

V prilogi prejmeš nekatere opomene, ki sim Ti jih obljubil za slavnostni govor na čast mnogozaslužnemu našemu županu Hradeckitu. Prilagam Ti tudi dve nemški pesmi iz prejšnjega časa, ki mi ju je dal gosp. Karinger.

Določeno je, da se ta govor govori v dvorani, ravno predno se odkrije podoba županova, ki je nalaš za to dvorano narejena. Zato prosi predstojnik strelcev, da bi hotel slavnostni govor tako osnovati, da konec govora občinstvo pripravi na to odkritje.

Da pa veš, kako se bode vršila vsa slavnost, prilagam Ti v prilogi ves program. Slovestnost bode 29. t. m. Ker pa tisek govora, in da se ga govornik nauči, vsaj 5 dni potrebuje, prosim Te lepo, da izgotoviš delo do 24. dne t. m.

wenigstens 5 Tage früher geschehen soll, so werden Euer Wohlgeboren gebeten, wo möglich bis zum 24. d. M. es fertig machen zu wollen. Der Dank aller Vaterlandsfreunde ist Ihnen im Voraus gewiss.

Achtungsvoll

Euer Wohlgeboren
ergebenster Diener

Prof. Dr. Bleiweis.

Laibach, am 10. Juni 1845.

Nemško pismo ima vrhutega naslednji postscriptum, ki ga slovensko nima:

»Die Novice haben dem eifrigen Zuthun des H. Bürgermeisters viel zu danken, der, wo es Gemeinnütziges gilt, nicht kleinlich die Einnahme mit der Ausgabe berechnet, sondern die Landwirthschafts-Gesellschaft fortwährend zur Liberalität stimulirt — daher wird Ihr Gedicht auch am nächsten Mittwoch darauf in den Novice erscheinen.«

A na čelu pisma je Bleiweisova lastnoročna beležka iz poznejšega časa:

»Das in Rede stehende, von mir angesuchte Gelegenheitsgedicht zur feierlichen Enthüllung des Denksteins auf der Schießstätte, deren Regenerator der verstorbene Bürgermeister Hradecky war, hat Dr. Prešern verfasst und ist in den Novice Jahrg. 1845 abgedruckt.«

Opozarjam samo na naslednjo zanimivost: v slovenskem ponarejku Bleiweis Prešerna tika in govori ž njim v najbolj prijateljskem tonu, v nemškem izvorniku pa ni niti sledu o kakem »prijateljstvu«. Tu je: Hochverehrter Herr Doctor . . . Das slov. Gedicht, welches Euer Wohlgeboren . . . die Gefälligkeit haben werden . . . a tam: Predragi prijatelj etc. . . Bleiweis torej ni podvrgel samo slovenskega pisma, ampak tudi ožje prijateljstvo do Prešerna. Da takega prijateljstva ni bilo, o tem govori že dovolj glasno samo dejstvo pismenega občevanja dveh mož, bivajočih v enem in istem mestu, poleg tega ne večjem, nego je bila Ljubljana leta 1845. Prijatelj bi bil prijatelja naprosil za to uslugo ustno in mimogrede. Prešeren in Bleiweis si torej nista bila taka prijatelja, kakor se je vsled Bleiweisovega zatrjevanja mislilo doslej. Tako nam postane jasno marsikaj. Znano je, kako željno je vse pričakovalo novega slovenskega časopisa, ki so ga snovali rodoljubi leta 1838. in 1839. Prešeren je pisal Vrazu, da bo sodeloval pri

Velika zahvala vsih domoljubov
Ti je že naprej zagotovljena.

Ponavljam tedaj še enkrat prošnjo svojo in Te serčno pozdravljam.

Ves Tvoj

Dr. Jan. Bleiweis.

V Ljubljani 10. junija 1845.

njem, dasi o nameravanem uredniku Kordešu ni imel bogve kako visokega mnenja.

Leta 1840. je snoval Smolè »Ilirske novice« s prilogo »Ilirski Merkur« najbrž v zvezi s Prešernom, najodločnejšim sotrudnikom »Kranjske Čebelice«, (O tem obširneje po cenzurnih virih drugje.) Dne 1. maja 1838. l. je izšla prva številka Blaznik-Kordeševe »Carniolie«, ki sta ji izdajatelj in urednik hotela dodati slovensko »Zoro«, pa jima je Sedlnitzky ni dovolil. Prešeren je priobčil v »Carniolii« prvo pesem, ki jo je po letu 1838. dal v natis (sonet: »Nichts trägt an ihm . . . Carn. 1841, številka 59.). Naslednje leto (1842) je natisnil v istem listu, ki ga je pa že urejeval Fr. v. Hermannsthal, dve pesmi, v l. 1843. eno in 1844. tudi eno. »Carniolia« je bila nemški list. Dne 5. julija 1843. l. pa so dobili Slovenci v roke čisto slovenski list »Novice«. Par let so se pletla pogajanja s cenzurno gosposko radi njih. V vseh teh pogajanjih se imenuje vedno kot bodoči urednik dr. Jože Orel. Naenkrat pa se pojavi že po končanih pogajanjih dr. Janez Bleiweis in prevzame uredništvo tega tako težko priborjenega in zaželenega časopisa. Človek bi mislil, da je Prešeren hotel sodelovati v »Novice«, ki jih je urejeval njegov »prijatelj«. A v resnici sodeluje Prešeren leta 1843. in 1844. pri »Carniolii« in »Ilirskem listu«, »Novicam« pa pošlje šele leta 1845. prvo pesem (»Vodniku« v številki 3.). — Seveda je treba pri tem vpoštevati še nekaj drugega: »Novice« niso bile niti po vsebini niti po obliki svoji list, da bi se bil mogel zanj posebno ogreti učenec in prijatelj prvega slovenskega estetika Čopa in glavni steber edinega samo leposlovnega lista slovenskega, »Čebelice«, ki ni bila namenjena kmetom (D. Zvon, 1879, str. 227.). Kako sodbo je imel Prešeren o »Novicah«, kaže dovolj zabavljivi napis »Novičarjem«:

»Tát rokomavh govori jězik drugim neumėten,
Márska po hlėvi duši tvoja beseda, kmetávš!
Lėpši biló bi berilo novíc rokodėlsko-kmetijskih,
Ako rokovnáške in mánj bi kmetávške bilé.

Ta epigram se je ohranil v Prešernovi zapuščini, iz katere je dotlej še nenatisnjene pesmi po večini objavil dr. Bleiweis. Umevno je, da tega napisa ni priobčil. Obelodanila sta ga šele Jurčič-Stritar (ozir. Levstik). V pesnikovi zapuščini se nahaja vrhutega epigram na Slomšeka, ki še do danes ni objavljen. Ta epigram je zanimiv zlasti zato, ker je najbrž zadnja stvar, ki je potekla izpod Prešernovega peresa. Spada namreč v leto 1846., v katerem je Slomšek

postal škof. To leto se je Prešeren preselil v Kranj, in tam težko da bi bil še kaj pisal. (Prim. njegovo pismo Vrazu z dne 7. febr. 1847. l. v »Preš. Albumu« str. 823.). Epigram slove:

Tempora mutantur.

Nekdej je zlómek bíl hudič, je zlómšek bíl hudiček,
Zdej Zlómšek¹⁾ je postál na Štajerskím — škofiček! —

Pesmi.

4.

Po nebu vijejo se bliski
in grom pretresa nočni mir;
pri oknu z ljubico stojiva,
potekel besedi je vir.

Ko plamen nevgasljev ob vihri
srce trepeče, plapola;
zapleta jezik se nerodni,
in sam ne vem, kaj blebeta.

V zadregi ljubici razlagam
elektriko in Herčev val,
kako se v blisku razodeva
električni potencial.

Pritisne ljubica se k meni,
a jaz razlagam učenjak,
da blisne, kadar iz oblaka
preskoči iskra v drug oblak.

»Poglej, poglej — ognjeni blisek!
pokaže ona na nebo,
»kadar se iskra z iskro združi,
ah, dragi, ni li to lepo?«

In jaz se sklonim in drhteče
ji pošepečem na uho:
»Kadar se iskra z iskro združi,
ah, draga, ni li to lepo?«

»Kadar se iskra z iskro združi,
takrat, predraga, zagrmi,
ko duša mlada bi zarjula
iz srečne, blažene noči.«

Kazimir Radič.

¹⁾ To je bržčas najslabši dovtip našega Prešerna! Besedna igra (calambour) z imenom **Slomšek** se mu je namreč popolnoma ponesrečila, ker Slomšek nima z »zlomkom« — zlomek = vrag, hudiček — ničesar opraviti in ni ž njim v nikakem etimološkem sorodstvu! Slomšek prihaja, kakor je znano, od griča Sloma, na katerem stoji rojstna hiša Slomšekova. Slomšek je torej Slomšček ali Slomšček, a končnica tega imena ni -ek, nego -šek, okrajšano in zbrušeno iz »ščaka« ozir. iz šček. Zato se tudi ne sme sklanjati: Slomšek -ška, nego Slomšeka. Čudno je, kako je mogel Prešeren izgovarjati ime svojega sošolca in prijatelja: Zlomšek, saj ga niti Nemci ne izgovarjajo tako! *Uredništvo.*